DO 9 JAN

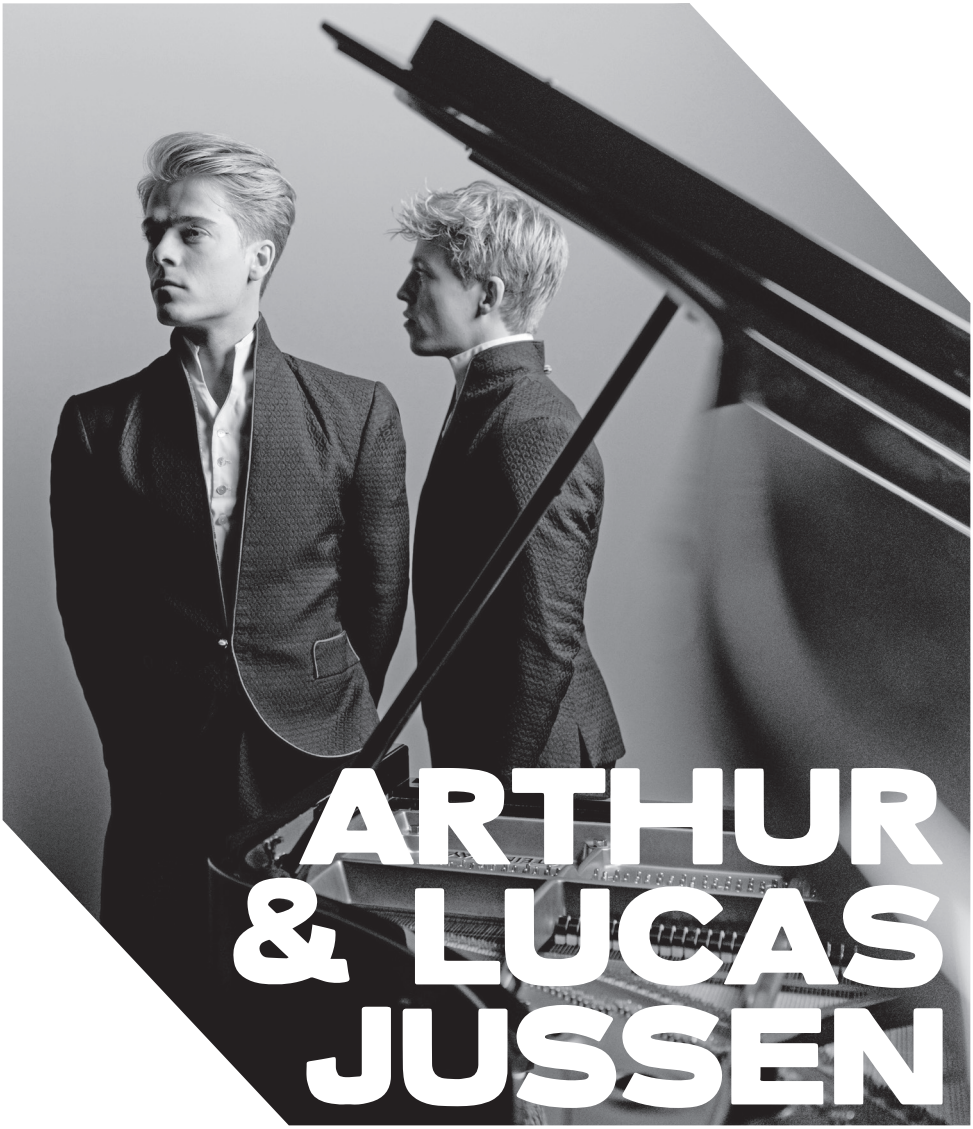

SPOT/DE OOSTERPOORT

20.15 UUR

PROGRAMMA

W.A. Mozart (1756-1791)
Sonate voor twee piano's in D, KV 448
Allegro con spirito / Andante / Allegro molto

F. Schubert (1797- 1828)
Impromptu op. 142 nr. 3, D935
Andante (Thema met variaties)

F. Mendelssohn (1809-1847)
Andante en Allegro brillante op. 92

Pauze

L. Smit (1900-1943)
Divertimento (1940)

F. Poulenc (1899-1963)
Mélancolie
Très modéré

M. Ravel (1875-1937)
Jeux d'eau (1901)
Très doux

S. Rachmaninov (1873-1943)
Suite nr. 2 voor twee piano's op. 17
Introduction: alla marcia / Valse: presto /
Romance: andantino / Tarantella

Lucas & Arthur Jussen
Lucas (26) en Arthur (23) hebben opgetreden met nagenoeg alle Nederlandse orkesten, waaronder het Koninklijk Concertgebouw Orkest, het Radio Filharmonisch Orkest, het Rotterdams Philharmonisch Orkest, en het Residentie Orkest. Daarnaast waren ze te gast bij het Philadelphia Orchestra, Academy of St Martin in the Fields en de Symfonie orkesten van Dallas, Sydney en Shanghai. Ze werkten samen met dirigenten als Stéphane Denève, Valery Gergiev, Sir Neville Marriner, Yannick Nezét-Séguin, Jukka-Pekka Saraste en Jaap van Zweden.

Tot de hoogtepunten van het seizoen 2019/2020 behoort het debuut op de Salzburger Festspielen met het Mozarteumorchester o.l.v. Adam Fischer als ook de seizoen opening in Boston met het Boston Symfony Orchestra o.l.v. Andris Nelsons. Meerdere debuten als bij het Mostly Mozart Festival in New York en het Festival de Lanaudière met het Montreal Symfony Orchestra volgen. In november 2019 maakten zij een tournee naar Japan en Singapore. Na de cyclus met de pianoconcerten van Beethoven in Rotterdam met Camerata Salzburg o.l.v. Kerem Hasan in maart 2020 volgt er een tournee met Amsterdam Sinfonietta waarbij het nieuwe Bach album centraal staat. Recitals zijn er o.a. in het Tschaikowsky-Conservatorium van Moskou, Tonhalle Zürich, Wigmore Hall Londen, Concertgebouw Amsterdam, Festspielhaus Baden-Baden en bij de Schubertiade in Schwarzenberg. Als ‘Junge Wilde’ van het Konzerthaus Dortmund zullen de broers daar de komende drie seizoenen met verschillende programma’s te gast zijn. Hun eerste pianolessen kregen de broers in hun geboorteplaats Hilversum van Leny Bettman. In 2005 studeerden de broers op uitnodiging van Maria João Pires bijna een jaar lang in Portugal en Brazilië. In de jaren daarna hadden ze zowel les bij Jan Wijn en Ton Hartsuiker waarbij ze zich bij de laatste verdiepten in de moderne pianomuziek. Lucas vervolgde zijn studie bij Menahem Pressler in de VS en bij Dmitri Bashkirov in Madrid, Arthur vervolgde zijn studie aan het Amsterdams Conservatorium bij Jan Wijn.

In 2010 tekenden Lucas en Arthur een platencontract bij Deutsche Grammophon. Hun debuut cd met werken van Beethoven verwierf de platina status en ze sleepten er bovendien de Edison Klassiek Publieksprijs mee in de wacht. Na een succesvolle Schubertopname (gouden status) wijdden ze hun derde cd ‘Jeux’ aan de Franse pianomuziek. In 2015 verschenen de Mozartconcerten met de Academy of St Marin in the Fields onder leiding van Sir Neville Marriner. Ook dit album bereikte de gouden status en werd bij ‘Grammophone UK’ genoemd bij ‘The 50 greatest Mozart Recordings’. In maart 2017 verscheen alweer hun 5e CD bij DG met werken van Poulenc en Saint-Saëns (Koninklijk Concertgebouw Orkest o.l.v. Stéphane Denève). Een nieuw Bach album verscheen in september 2019 in samenwerking met Amsterdam Sinfonietta.

TOELICHTING

Schubert - Impromptu
De term impromptu is afgeleid uit het Latijn, in promptu, 'voor de vuist'. Het is een muziekwerk dat improvisatorische elementen bevat. Het heeft vaak een vrije vorm, maar er zijn ook impromptu's met een driedelige liedvorm: ABA- of AAB- of ABC. Een impromptu is meestal geschreven voor de piano en gebaseerd op een muzikaal idee dat in de compositie nader uitgewerkt wordt. De vorm stamt uit de romantische periode, waarin componisten op zoek gingen naar nieuwe en meer persoonlijke uitdrukkingsvormen. Schubert publiceerde in 1827 twee sets van 4 impromptu's. Na zijn dood werden nog drie andere stukken van hem Impromptu genoemd.

Mozart - Sonate voor twee piano's in D, KV448 (1781)
Composities voor twee piano's zonder orkestbegeleiding waren zeldzaam in Mozarts tijd. De twee sonates opus 15 van zijn grote voorbeeld en vriend Johann Christian Bach werden pas in 1778 gepubliceerd evenals vergelijkbare werken van Armand Louis Couperin, neef van de grote François Couperin. Mozart ontdekte deze composities in datzelfde jaar, tijdens zijn verblijf in Parijs, de eerste reis die hij maakte zonder zijn vader. Hijzelf had echter in 1765 (9 jaar oud) al een sonate voor piano vierhandig geschreven (KV19d) waarvan vader Leopold beweerde dat het de eerste was in haar soort! Nannerl, Mozarts oudere zus, vertelde later (in 1800) in een brief aan de uitgevers Breitkopf & Härtel dat haar broer er méér gecomponeerd had waaronder één van nog vroegere datum – die zijn helaas allemaal verloren gegaan. Piano vierhandig werd dikwijls beschouwd als een buitenbeentje.

In Mozarts tijd waren de instrumenten kleiner en de toetsen van klavecimbel en pianoforte waren kort en smal, wat het vierhandig spel op één instrument bemoeilijkte. Componeren voor twee piano's sprak Mozart meer aan, omdat de mogelijkheden groter waren, qua kleur, registers en mechaniek. Mozart concipieerde zijn Sonate in D, KV448 (375 a) voor twee Weense pianofortes. Hij voerde ze voor het eerst uit op 23 november 1781 samen met zijn leerlinge Josepha von Auernhammer. Mozart was in datzelfde jaar in Wenen aangekomen waar hij zich zou vestigen als zelfstandig componist en dat hield natuurlijk in dat hij moest voorzien in zijn eigen onderhoud. Zijn piano optredens en privélessen vormden de voornaamste bron van inkomsten. Josepha von Auernhammer was zijn tweede Weense leerling. Ze was de dochter van een kapitaalkrachtige burger, zag eruit als een vogelverschrikker, was verliefd op Mozart (hij werd echter ziek van haar transpiratiegeur), maar ze was een heel goede pianiste. Zij speelde die avond de eerste piano, Mozart de tweede.

De sonate heeft drie delen: Allegro con spirito, Andante, Allegro molto. Het eerste en derde deel staan in D groot. Mozart had een voorliefde voor deze levenslustige tonaliteit.

Volgens Johan Mattheson (Duits componist 1681-1764 die op zevenendertigjarige leeftijd compleet doof werd, zich daarom uit het openbare leven terugtrok en zich dan toelegde op theoretische geschriften) was dat “de meest geschikte toonaard voor luidruchtige muziek en vrolijke, strijdlustige of opgewekte dingen.” De sonate is concertant en briljant, ze is bedoeld om het publiek te verbluffen en Mozart is er meer dan in geslaagd. Hij trekt alle registers open, het wordt een muzikaal gesprek waarin de twee piano’s met elkaar praten, dialogen voeren, antwoorden, van gedachten wisselen. Er is geen enkel ogenblik waarop de conversatie stilvalt, de spanning blijft als een grote boog van begin tot einde.

Het middendeel is een subtiel en zangerig cantabile, in de finale verschijnt het hoofdthema maar drie keer op een geheel van bijna 400 maten. De muziekkenners van die tijd keken er verbaasd van op. Van alle sonates die Mozart schreef, is deze zeker de meest ambitieuze, de moeilijkste en de langste én ze vereist een uitzonderlijke pianistische techniek.

Felix Mendelssohn-Bartholdy

Mendelssohn groeide op in voor een musicus wellicht ideale materiële en culturele omstandigheden. Hij werd geboren in Hamburg op 3 februari 1809; zijn vader was bankier, zijn moeder uitermate artistiek en literair begaafd en zijn grootvader Mozes Mendelssohn was een bekend Joods filosoof. In 1812 verhuist de familie naar Berlijn, en in 1816 “bekeert” ze zich tot het lutheranisme. In Berlijn volgt Felix muzieklessen bij de grootste namen uit die periode: Berger voor piano, Hennings voor viool en Zelter voor theorie. Die laatste brengt hem een grote verering bij voor Bach, en geruggesteund door het vaderlijk kapitaal, organiseert Mendelssohn op zijn twintigste voor het eerst sinds Bachs dood een uitvoering van de “Matthäus Passion”. Intussen was hij opgegroeid tot wellicht de veelzijdigste componist uit de negentiende eeuw; hij had evenveel aanleg en belangstelling voor literatuur, talen, wetenschap, schilderkunst, sport en schaken als voor muziek. Op zijn zeventiende componeert hij al de prachtige “Sommernachtstraum”-ouverture, en in het begin van de dertiger jaren onderneemt hij enkele grote reizen naar Italië, Engeland en Frankrijk waar hij Liszt en Berlioz ontmoet. In 1833 is hij muziekdirecteur van de stad Düsseldorf, twee jaar later dirigent en conservatoriumdirecteur in Leipzig, en in 1841 en 1842 “Generalmusikdirektor” in Berlijn. Intussen had hij nog de tijd gevonden om in 1837 te huwen.

Dat alles was duidelijk te veel voor zijn gezondheid, temeer daar hij een eerder zwak gestel had. Door oververmoeidheid is hij een tijdlang doof; hij geneest, maar blijkt toch teveel van zichzelf gevergd te hebben en sterft op 38-jarige leeftijd op 4 november 1847 in Leipzig aan een reeks hartaanvallen.

Leo Smit
Hij werd geboren aan de Plantage Kerklaan 17 en studeerde piano aan het Conservatorium van Amsterdam bij Sem Dresden en Ulfert Schults en daarna compositie bij Bernard Zweers en Sem Dresden.

In 1927 verhuisde hij naar Parijs, waar de muziek van Maurice Ravel en Igor Stravinski grote indruk op hem maakte. Hier had hij veel contact met componisten van de zogeheten Groupe des Six, waartoe onder andere Darius Milhaud, Arthur Honegger en Francis Poulenc behoorden. In Amsterdam trouwde hij in januari 1933 met Lien de Vries. Eind 1936 verhuisde Smit naar Brussel, waar hij een jaar bleef wonen. Eind 1937 keerde hij terug naar Amsterdam, waar hij op 12 februari 1943 zijn laatste werk voltooide, de sonate voor fluit en piano. Op 27 april 1943 werd hij op transport gesteld naar Sobibór, waar hij op 30 april werd omgebracht.

Na zijn dood was er een tijdlang nauwelijks belangstelling voor zijn muziek, maar vanaf eind jaren ’80 werd zijn werk weer regelmatig uitgevoerd.

Francis Poulenc
Francis Poulenc geldt decennialang als de playboy van de Franse muziek. Aan geld geen gebrek door een rijke afkomst. En dankzij zijn pianoleraar Ricardo Vines heeft hij toegang tot de Parijse artiestenwereld. Hij speelt een belangrijke rol in de Groupe des six die zich zowel afzet tegen de grootse romantiek van Richard Wagner als tegen de onnauwkeurigheid van Claude Debussy.
Francis Poulenc krijgt op vijfjarige leeftijd pianolessen van zijn moeder. Later, als vijftienjarige, volgt hij pianolessen bij Ricardo Viñes. Tot zijn eigen verbazing wordt Poulenc opgenomen in de Groupe des Six. Een groep beroemde en bevriende maar zeer verschillende Franse componisten. Ze stimuleren elkaars werk en helpen elkaar met de verspreiding. De andere leden van de groep zijn Louis Durey, Georges Auric, Arthur Honegger, Germaine Tailleferre en Darius Milhaud.

Poulenc krijgt waardevolle adviezen op het gebied van componeren van de Franse componist en muziekpedagoog Charles Koechlin. Los daarvan is Poulenc nagenoeg autodidact.

Aanvankelijk gaat Poulenc onbekommerd zijn eigen weg. In zijn werk klinken altijd meerdere stijlen tegelijkertijd. De nonchalante eenvoud en ongedwongenheid raakt in zijn rijpere composities op de achtergrond. Maar nooit ontbreekt de humor in zijn werk.

Poulenc is goed op de hoogte van wat zijn tijdgenoten componeren, maar laat zich er niet of nauwelijks door beïnvloeden.

Poulenc schrijft werken in uiteenlopende muzikale genres. Hoewel hij drie belangrijke opera's schrijft, zijn Poulencs meest wezenlijke bijdragen in de kleinschaliger genres te vinden. Hij schrijft ruim twintig kamermuziekwerken voor solo-instrumenten of zangstem.

Maurice Ravel – Jeux d'eau
Hij mag dan wel grootschalige werken hebben geschreven maar het merendeel van zijn composities was vanuit de piano gedacht. De Fransman Maurice Ravel (1875 – 1937) was in hart en nieren pianist. Op zevenjarige leeftijd ontving hij zijn eerste pianolessen. Hij werd samen met landgenoot Claude Debussy (1862 – 1918) de belangrijkste Franse componist van het moderne tijdvak. Ravel was leerling van Gabriel Fauré (1845 – 1924) toen hij Jeux d'eau (1901) componeerde. Zijn inspiratiebron was het geluid van water zoals stromende beken en watervallen. Hij droeg het impressionistische pianowerk op aan zijn leermeester. Ravel kwam op het idee door een soortgelijke compositie van Franz Liszt (1811 – 1886) getiteld Jeux d'eau à la Villa d'Este.

Rachmaninov - Suite nr. 2 voor twee piano's, opus 17
Rachmaninov componeerde dit werk tijdens zijn verblijf in Italië in het begin van 1901, in dezelfde tijd als het beroemde tweede pianoconcert op.18, en het bevestigt de terugkeer van zijn creativiteit, vier jaar na de mislukking van zijn eerste symfonie.

In tegenstelling tot zijn eerste suite voor twee piano's, is de compositie niet op gedichten gebaseerd en heeft meer de traditionele vorm van een suite. Het werk werd voor het eerst uitgevoerd op 24 november 1901, uiteraard door de componist zelf, samen met zijn neef Alexander Siloti.

Het stuk begint direct vol energie, maar eindigt verrassend genoeg in een coda vol rust en vreedzaamheid. Het tweede deel is een vrolijke wals, vol virtuoze momenten waarin het spel van beide piano's naadloos in elkaar geweven is. Steeds wanneer men het gevoel krijgt dat het tot een climax zal komen neemt de componist weloverwogen het tempo terug (meno mosso) om de melodie vol tot uiting te laten komen. Het derde deel borduurt hier op een elegante wijze en veel gevoel op voort. In het slotdeel, een tarantella horen we al in de eerste noten de duidelijke afkondiging van de inhoud: hier gaat het om de afsluiting, een "duel" tussen de beide instrumenten, die vol bravoure naar een spectaculaire gezamenlijke climax toewerkt.

De opmerkelijkste uitvoering van de tweede suite vond ongetwijfeld in Los Angeles plaats in het begin van de jaren veertig, korte tijd voor de dood van Rachmaninov. Hij speelde het werk zelf samen met Vladimir Horowitz op een feestje waar zij beiden waren; de enige keer dat zij samen speelden.